

Sprotni slovar slovenskega jezika 2014–2023

Domen Krvina

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana, Slovenija, domen.krvina@zrc-sazu.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2024.9>

ISBN: 978-961-286-878-9

Sprotni slovar slovenskega jezika je začel nastajati kot spletni slovar rastočega tipa skupaj s portalom Fran leta 2014; letos torej praznuje že 10. obletnico. Gre za splošni razlagalni slovar, ki želi uporabnikom na informativen in pregleden način približati zlasti v rabi aktualno, novejše besedje (in nove pomene), ki še ni opisano v drugih splošnih razlagalnih slovarjih, zlasti SSKJ2. Pri izbiranju kandidatov za geslovnik se od leta 2016 dalje naslanja zlasti na predloge uporabnikov, ki jih ti oddajajo neposredno na portalu Fran; predlogi se preverjajo v dostopnih korpusih – glede na aktualnost gradiva je najprimernejši korpus Trendi –, zaradi razmeroma velike ažurnosti predlogov pa tudi na spletu.

Ključne besede: Sprotni slovar slovenskega jezika, novejše besedje, predlogi uporabnikov, korpusi, spletni viri, prevzemanje, pomenotvorje, besedotvorje

The *Growing Dictionary of the Slovene Language* was launched in 2014 as an evolving online resource, in conjunction with the Fran portal. In 2024, it commemorates its 10th anniversary. This comprehensive explanatory dictionary is dedicated to providing users with up-to-date information, focusing on current and emerging words (as well as new meanings of existing words) that are not yet documented in other general explanatory dictionaries, notably the SSKJ2. Since 2016, the entry selection process has primarily relied on user submissions directly through the Fran portal. These suggestions undergo scrutiny against various corpora, with the Trendi corpus being the most pertinent due to the material's currency. Additionally, users' suggestions are cross-verified on the web, leveraging the relatively high contemporaneity of the proposed lexis.

Keywords: Growing Dictionary of the Slovene Language, recent lexis, users' suggestions, corpora, web sources, loanwords, formation of new meanings, word formation

Uvod¹

Neologizmi so v jeziku stalnica: odražajo razvoj življenjskega sloga, okolja, dojemanja sveta (ten Hacken 2020). V slovenščini je bila novejša leksika za obdobje 1991–2009 obdelana v monografiji *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)* (Gložančev idr. 2009), in sicer predvsem z leksikološkega vidika, leksikografsko pa v *Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika* (SNB) (2012). Tedanji neologizmi, vključeni v ta slovar, segajo v obdobje od leta 1991 pa do 2012; seznam iztočnic je bil sestavljen na podlagi korpusa Nova beseda v povezavi z iztočnicami takrat edinega – sistematično sestavljenega po enotnih načelih – enojezičnega splošnega razlagalnega slovarja *SSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1970–1991). *Sprotni slovar slovenskega jezika* (v nadaljevanju *Sprotni slovar*), ki mu je po nekaj letih sledil, je poslanstvo *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika* nadaljeval, hkrati pa je kot eden od »ustanovnih slovarjev« izkoristil možnosti, ki jih od leta 2014 dalje nudi v slovenskem prostoru in širše dobro znan portal Fran.

Glavna naloga portala Fran v letu 2014 je bila združiti obstoječe slovarje, jih vključiti v uporabniku prijazno in odzivno spletišče in zagotoviti njihov prehod v e-obliko s povezovanjem podatkov iz različnih virov, ki jih je mogoče iskati z enotnim iskalnikom (in prikazati rezultate iz različnih virov naenkrat). Portal omogoča splošna, pa tudi napredna, ciljno usmerjena iskanja. Tudi kadar uporabnik pri iskanju izbere le določen priročnik, se iskanje vedno izvede po celotni bazi podatkov v ozadju – ti rezultati so prikazani ločeno od glavnega iskanja (Ahačič idr. 2015, Perdih 2018, 2020). Druga pomembna funkcija portala je bila, da je služil kot mesto, na katerem je bilo mogoče redno objavljati pakete iztočnic novega tipa e-slovarjev – obenem z nekaterimi (manjšimi) spremembami teh slovarjev na ravni mikrostrukture, kadar je bilo to potrebno. Pri teh slovarjih gre za t. i. *rastoče slovarje*.

Oktober 2015 je portal Fran začel uporabnike spodbujati, naj predlagajo »manjkajoče« besede in pomene ter iz domačih (ali zgodaj prevzetih) jezikovnih sestavin tvorjene domače ustreznice izposojenk kot kandidate za leksikalni opis. Predvsem pri domačih ustreznica izposojenk naj bi predvidoma imele ključno vlogo besedotvorne značilnosti slovenščine (npr. za **sup**: *stojeska*, *plovček*). Ta spodbuda, ki je bila sprva razumljena kot del

¹ Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira ARIS.

vključevanja uporabnikov, se je hitro izkazala za izjemno pomemben vir predlogov za uslovarjanje neologizmov. Izhajala je namreč neposredno iz opazanj uporabnikov in – če se izrazimo nekoliko tržno – odgovarjala na njihovo povpraševanje. To perspektivo bi lahko imenovali »neologizmi z vidika uporabnikov«.

Sprotni slovar je bil prvi slovar novega tipa na portalu Fran – od tod tudi njegovo ime. Od samega začetka zasnovan kot spletni slovar je bil eden prvih, ki je dobro izkoristil prilagodljivo okolje portala Fran. Ker naj bi odgovarjal na potrebe uporabnikov po temeljnem jezikovnem opisu novejšega besedja, je bila sprejeta odločitev, da morajo biti vsi podatki predstavljeni kar se da pregledno in uporabniku prijazno: brez kratic (ki so za jezikoslovce zlahka prepoznavne, za večino drugih uporabnikov slovarja pa ne nujno), z namigi na vsebino in strukturo slovarja v majhnih okvirčkih na desni strani; za dostop do celotnega seznama vseh besednih oblik naj bi zadostoval preprost klik.

Kot prvi slovar rastočega tipa je *Sprotni slovar* začel nastajati po metodi, ki se je – vsaj v posameznih segmentih – zares sproti tudi dopolnjevala oz. nadgrajevala: pri temeljnih načelih redakcije se je lahko naslonil na SSKJ in po tematiki predhodni SNB, sicer pa je bila večina njegovih redakcijskih načel, zlasti v prvih letih nastajanja, bolj dinamičnih kot statičnih. To je bilo povezano tudi z razpoložljivostjo ustreznih (korpusnih) virov in njihovih (redkih, navadno pa odsotnih) posodobitev. Zato bi lahko nastajanje slovarja razumeli kot določen eksperiment, zlasti v letih 2014–2017. Dinamična narava velja tudi za slovarsko opredelitev »neologizma«, ki je bila prej vključujoča kot izključujoča, je pa temeljila na treh komplementarnih pristopih (primerjava korpusnih in slovarskih podatkov; korpusni časovni vidik; uporabniški vidik – gl. spodaj) v spreminjajočih se razmerjih.

Slovarsko gradivo in opredelitev neologizma²

Namen *Sprotnega slovarja* je bil nadaljevati pot odkrivanja in opisovanja neologizmov, ki jo je začel *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*. Ta je neologizem opredelil na razmeroma preprost način: besede (če je beseda že obstajala, tudi pomeni, kar pa je bilo redkeje), ki jih ni bilo v SSKJ, so se pa pojavljale v enem prvih slovenskih korpusov Nova beseda, so se

² Za podrobnejši opis postopkov pridobivanja gradiva, s tem povezanih dilem in tipologijo gradiva (skupaj z grafičnim prikazom) po posameznih letih nastajanja *Sprotnega slovarja* gl. Krvina 2022.

uvrstile med kandidate za slovarski opis. Njihova frekvenca je bila manj pomembna, čeprav je bila glede na obseg korpusa Nova beseda lahko tudi razmeroma nizka. Slovarsko je bilo opisanih 6000 takšnih neologizmov (nekateri so vsebovali po več večbesednih enot), ki so bili v knjižni izdaji objavljeni leta 2012.

Kar se tiče trenutnega stanja, je treba poudariti, da se razen korpusa Trendi (spremljevalni korpus in spremljajoči podatkovni viri (ijs.si); trenutno delujoča povezava je: <https://sled.ijs.si/korpus-trendi/>) drugi korpusi ne posodablajo redno. Obstajajo še specializirani korpusi besedil družbenih omrežij (Twitter, forumi, blogi), npr. Janes, nastal v okviru istoimenskega projekta v letih 2014–2018 (<http://nl.ijs.si/janes>; prim. Fišer idr. 2018), in pa korpusi spletnih besedil, kot je SIWaC, zgrajen leta 2011 in posodobljen leta 2014 (v. 2.1) z uporabo spletnega pajka SpiderLing (Erjavec, Ljubešić 2014). Najobsežnejši korpus Gigafida, objavljen leta 2013, je leta 2019 doživel skromno posodobitev z besedili do leta 2018 (Gigafida 2.0), zaradi izrazite prevlade publicistike (Gigafida O viru (cjvt.si)) pa je razmeroma problematična tudi njegova zvrstna sestava – čeprav nekoliko manj za slovarje, kot je *Sprotni slovar* (Krvina, Petric Žižić 2024). Preteklo – in glede na to, da se redno posodablja le korpus Trendi, vsaj delno tudi sedanje – stanje je torej predstavljalo in še vedno predstavlja znatno (ali vsaj težje premostljivo) oviro za pridobitev v celoti korpusno podprtega seznama neologizmov, kar bi načeloma prispevalo k objektivnosti slovarja.

Ker je bil cilj *Sprotnega slovarja* odkrivanje in analiza potencialnih neologizmov (za presojo o njihovem uslovarjenju), je za to uporabljal vse dostopne vire. Sprva se je zdel zadosten korpus Gigafida 1.0, vendar ob odsotnosti temeljnih raziskav novejšje leksike, ki bi temeljile na širšem novejšem gradivu, po letu 2014 njegove vloge ni bilo mogoče ustrezno ovrednotiti – vsaj ne tako, da bi ostal edini (glavni) vir. S porastom predlogov uporabnikov se je poudarek preusmeril nanje, medtem ko so Gigafida in drugi dostopni korpusi ohranili vlogo virov za preverjanje predlogov. Zaradi redkih (ali neobstoječih) posodobitev korpusov – z izjemo korpusa Trendi v zadnjem letu – je kot zadnja možnost preverjanja uporabniških predlogov ostajal svetovni splet. Za slovenščino ni razširjenih in lahko dostopnih orodij za pregledovanje spletnih vsebin (pri projektu SIWac je bilo uporabljeno enako orodje kot za češčino); slovar tudi ni poskušal razviti lastnih – delno zato, ker bi bilo to za precej majhen slovar zunaj okvirov splošne analize nove leksike po letu 2013 zamudno. Zato je možnost, ki jo je treba še raziskati, (pol)avtomatski način odkrivanja neologizmov s

primerjavo vsebine razpoložljivih korpusov s spletnimi vsebinami, in sicer za besede, ki jih v obstoječih korpusih ni.

Leta 2014 je bila prva različica (1.0) korpusa Gigafida (2013) še vedno razmeroma nova. Zato se je zdelo smiselno ohraniti opredelitev neologizma iz SNB: med kandidate za slovarski opis se uvrstijo besede (ali redkeje pomeni), ki jih ni niti v SNB niti v posodobljenem in delno prenovljenem SSKJ2, se pa pojavljajo v Gigafidi 1.0. Ob upoštevanju milijardnega obsega korpusa Gigafida 1.0 so bile uvedene še omejitve glede frekvence in časa pojavljanja: frekvenca korpusnih pojavnic je morala biti od 1000 do 500, vrh pojavitev pa v letih 2009–2012 – torej zadnja tri leta, ki jih korpus Gigafida 1.0 še pokrival. Tovrstna korpusna analiza je zagotovila frekvenčno-časovno razsežnost (prim. Slána 2017: 41), ki bi jo lahko poimenovali »neologizmi s časovnega vidika«.

Opisani postopek je dal približno 500 kandidatov, od katerih jih je bilo za nadaljnji slovarski opis izbranih 224 (večina s korpusno frekvenco 700–500). Med različnimi tematskimi področji so še posebej izstopala nekatera, za katera je to večinoma obveljalo tudi v naslednjih letih (prim. še Slána 2017: 42–43):³ 1. računalništvo in tehnologija nasploh (npr. *android*, *driftati*, *inoks*, *karbon*, *kevlar*, *multifunkcijski*, *večigralski*, *vtičnik*); 2. finance in ekonomija (npr. *depozitarni*, *fiskalno*, *konsolidacija*, *prociklični*, *refinancirani*, *volatilnost*) 3. medicina (npr. *artroskopija*, *epiduralni*, *fibromialgija*, *kandidiaza*, *mirkocirkulacija*, *obstruktiven*, *paradontalni*).

Nekateri uporabniki, vajeni slovarskega opisa v SSKJ, ki je imel sicer najprej deskriptivno, a (vsaj glede na dožemanje uporabnikov) delno tudi normativno funkcijo, bi od (vsakega) slovarja morda pričakovali, da bo pri nekaterih besedah označil »tuji izvor«. Vsekakor je to veljalo za predhodni SNB, kadar je beseda pri prevzemanju ohranila prvotno pisno obliko – v teh primerih se je uporabljala oznaka *cit.* V *Sprotnem slovarju* je po njegovi naravi takih besed veliko, zato te tradicije ne nadaljuje. Oznake se uporabljajo razmeroma skopo (gl. razdelek o temeljni desetletni statistiki slovarja) in izposojenka ne pomeni avtomatsko pogovornosti oz. znižane stopnje formalnosti – kar v prejšnjih slovarjih, v SSKJ denimo zlasti pri

³ Večine v nadaljevanju naštetih besed danes (torej po 10 letih od njihovega uslovarjenja) verjetno ne bi več dojemali kot neologizme. To tudi kaže, da je pridevnik »sproti« v imenu slovarja izbran razmeroma posrečeno in vsekakor bolje kot npr. »neologizem« ali pri predhodniku obravnavanega slovarja (SNB) »novejše besedje«. Pravzaprav celo tovrstno »novejše besedje« kmalu po svojem uslovarjenju ni več zares novejše – razmeroma verjetno pa je to okvirno bilo v času uslovarjenja.

izposojenkah iz nemščine, ni bila redkost. Temeljni cilj *Sprotnega slovarja* je torej čim bolj odzivna, sprotna (gl. opombo 3) deskriptivnost; elementi, ki posredno ali neposredno kažejo na normativnost, pa so – kot je opozorjeno v uvodu v slovar – prisotni do te mere, da prevladujoča opisnost ne bi bila zavajajoča.

Pregled pristopov k zbiranju slovarskih kandidatov

Kot že omenjeno zgoraj, so se v *Sprotnem slovarju* za zbiranje potencialnih neologizmov razvili in komplementarno – glede na razpoložljive vire in kot odziv nanje – uporabljali trije glavni pristopi:

1. **Neposredna primerjava podatkov:** če besed (ali pomenov) ni v zadnjih izdajah razlagalnih slovarjev – če obstajajo, zlasti tistih, ki opisujejo novejša besedje –, so pa prisotne v zadnji različici korpusov, ni majhna verjetnost, da gre za neologizme. Ta pristop je bil uporabljen v SNB, zlasti v prvih letih (2014–2016) pa ga je ohranjal tudi *Sprotni slovar*.
2. **Časovna analiza zlasti korpusnih virov:** besede s porastom pojavitve v zadnjih letih (brez podatkovnega šuma) v vsaki različici korpusa so potencialni neologizmi za časovno obdobje, ki je zajeto v korpusu.
3. **Neologizmi z vidika uporabnikov:** besede, ki jih uporabniki sami občutijo kot »nove« – glede na svojo vsakdanjo rabo in opažanja. Ta pristop je od vseh treh morda najbolj subjektiven, vendar njegovo subjektivnost nekoliko ublaži veliko število predlogov različnih uporabnikov, ki jih zanimajo različna tematska področja.

Spodbujanje uporabnikov, naj predlagajo »manjkajoče« besede in pomene (pa tudi ustreznike izposojenk) kot kandidate za leksikalni opis, se je, kot že rečeno, najprej obravnavalo kot del politike vključevanja uporabnikov – takrat nihče ni predvideval, kako pomemben vir zbiranja potencialnih neologizmov bo postalo. Poudariti je treba, da so imeli uporabniki zaradi vsebine portala Fran na voljo močno orodje za primerjavo: vse, kar se občuti kot »novo«, a je v kakem od slovarjev ali drugih priročnikov na portalu Fran že opisano (sčasoma to velja celo za *Sprotni slovar*), je malo verjetno neologizem. Česar pa na portalu Fran ni in je prepoznano kot novo – pogosto pa ni prisotno niti v zadnji (2.0), kaj šele v prvi (1.0) različici korpusa Gigafida –, precej verjetno je neologizem.

Kombinirana uporaba treh pristopov vsekakor omogoča več prilagodljivosti. Našteti pristopi se dopolnjujejo in blažijo omejitve, ki bi nastale, če bi se nesorazmerno držali le enega od njih (recimo le korpusnih podatkov

brez upoštevanja opažanj uporabnikov ali pa teh ne bi temeljito preverili v korpusnih in drugih razpoložljivih virih).

Vpliv pandemije koronavirusne bolezni na besedje v slovarju

Bliskovito širjenje koronavirusa SARS-CoV-2 in z njim povezane epidemije bolezni covid-19 se je zlasti spomladi 2020 razmeroma izrazito odrazilo tudi pri pojavljanju z njim tako širše kot ožje povezanega besedja. Ob izbruhu pandemije se je dotok uporabniških predlogov po eni strani znatno zmanjšal, po drugi strani pa je ob porastu dnevni novic močno narasla raba s koronavirusno boleznijo povezanega besedja: tako pretežno medicinskega (npr. *asimptomatski*, *pridružena bolezen*, *prekuževanje*) kot tudi širše ekonomskega (npr. *helikopterski denar*, *koronaobveznica*). Nastalo je mnogo novih tvorjenk s prvim delom *korona...* in *samo...* (npr. *samoizolacija*, *samoosamitev*), pri katerih se pojavlja tudi vprašanje zapisa skupaj ali narazen. Nastanek zelo podobnih ali celo istih tvorjenk izkazujejo mnogi slovanski jeziki, kar odpira tudi primerjalni vidik. *Sprotni slovar* in celotni portal Fran sta se na vse naštete pojave odzvala, prim. https://fran.si/o-portalu?page=Covid_19_2020 (za več gl. Krvina 2021).

Kriteriji za vključitev v slovar

Katera merila mora ali bi moral izpolnjevati kandidat za uvrstitev v *Sprotni slovar*? Zanašanje zlasti na korpusne podatke je leta 2014, ko je bil korpus Gigafida 1.0 še nov, zadostovalo, pozneje pa vse manj (kot odzivni korpus je to šele v zadnjem letu nekoliko spremenil korpus Trendi). Po letu 2015, ki je bilo prehodno in glede meril za vključevanje nekoliko »negotovo«, se je nato leta 2016 močno povečalo število uporabniških predlogov.

Zato je bilo treba razmisliti, katere predloge obravnavati takoj in katere odložiti za morebitno poznejšo vključitev. Po eni strani bi lahko rekli, da je že samo veliko število predlogov dovolj, da se njihova subjektivnost zmanjša. Vendarle je bila sprejeta odločitev, da jih je treba vse brez izjeme preveriti v vseh razpoložljivih korpusih (ne le v Gigafidi) – in če iskanje ni prineslo rezultatov, tudi v spletnih besedilih. Od let 2016–2017 se je za preverjanje pogosteje kot prej uporabljal tudi korpus spletnih besedil slWaC in (pri determinologizaciji) korpus zaključnih visokošolskih nalog KAS, od leta 2018 dalje delno korpus Janes, v zadnjih letih pa korpus Trendi. Prednostno so bili za uslovarjenje obravnavani kandidati, ki so dosegali frekvenco ≥ 10 v katerem koli od naštetih korpusov. Če kandidata ni bilo v

nobenem od njih, so spletna besedila še vedno predstavljala zadostno zadnjo možnost za uvrstitev v slovar – čeprav spletna besedila za sistematično iskanje in preverjanje podatkov niso opremljena v tolikšni meri (segmentiranost in označenost segmentov besedil ipd.), kot to velja za besedilne korpusne.

Neuslovarjeni predlogi so običajno tisti, ki jih ni v nobenem od korpusov Gigafida, Janes, slWaC ali zlasti Trendi, hkrati pa so komaj (ali sploh ne) zaznavni v spletnih besedilih. Samo neprisotnost v korpusih, zlasti v Gigafidi (1.0) od leta 2017 naprej, uslovarjenja ne preprečuje. Neuslovarjeni predlogi so shranjeni v podatkovni bazi in se jih vsako leto znova preverja – ko postanejo zaznavni v različnih virih (najmanj pa v spletnih besedilih), hkrati pa je njihova (z možno izjemo determinologiziranih izrazov) pojavnost zvrstno dovolj pestra, se lahko o njihovi vključitvi ponovno premisli. Pri iskanju kandidatov za uslovarjenje se upošteva tudi besedna družina predlaganega kandidata (tudi če ni predlagana neposredno), pri čemer so besedotvorni kandidati podvrženi zgoraj opisanemu postopku preverjanja v korpusnem in spletnem gradivu.

Temeljne značilnosti besedja v *Sprotnem slovarju slovenskega jezika*

V zadnjem desetletju je bilo raziskovanje novejšega besedja osredotočeno zlasti na posamezne jezikovne pojave na različnih jezikovnih ravneh – npr. besedotvorje (Gložančev 2012, Voršič 2015, Štumberger 2015); pomen (Štumberger 2015a, Zatorska 2016, Fišer in Ljubešič 2018) in zvrstnost (Michelizza 2015, Michelizza, Žagar Karer 2018, Zwitter Vitez, Fišer 2018). Kot že omenjeno, večina raziskav – razen tistih, ki proučujejo spletni jezik in temeljijo predvsem na primerjavi korpusa Janes z drugimi korpusi – temelji na gradivu SNB, medtem ko na gradivu *Sprotnega slovarja* še ni bila opravljena nobena obsežnejša raziskava (je pa predlagana v okviru projektnega financiranja). Zato v nadaljevanju podajamo le osnovni pregled temeljnih opažanj po posameznih jezikovnih ravneh:

1. Fonetične značilnosti novejšega besedja – predvsem ker je večina besedja prevzeta iz ali preko angleščine:

- 1a) različne stopnje podomačenosti v izgovoru in zapisu ter razmerje med pisnimi/izgovornimi dvojnicami, npr. *doula* : *dula*, *dred* : *dread*, *selfi* : *selfie*; *zero waste* [zírou̯ uêjst]/[zéro vêjst];
- 1b) tipi dvojničnosti, poleg pisne denimo zapis skupaj/narazen, npr. *beachvolley* : *beach volley*, *flash mob* : *flashmob*; obstajajo tudi pisno-izgovorne dvojnice, npr. *snorkljati*: *šnorkljati*.

2. Oblikovne oz. morfološke značilnosti novejšega besedja:

- 2a) regularnost pregibnostnih paradigem glede na že uveljavljene paradigme, npr. sklanjanje s podaljšavo s *-t* ali brez nje: *pliško*, *-ota/-a*, *smejko*, *-ota/-a*; nastanek neobstojnega polglasnika zaradi interpretacije, da gre za pripono, ne polnopomenski del zloženke: *body check* : *bodiček*, *-čka*; pretežno oz. samo edninski ali množinski samostalniki, npr. *ghee* : *filpflopke*;
- 2b) samostalniki moškega spola, pri katerih se v tožilniku pojavljajo (tudi) živistne oblike, npr. *narediti selfi/selfija*, *dobiti všeček/všečka*, in njihova pogostnost;
- 2c) nastopanje (zlasti prevzetih) besed tudi v pridevniški rabi oz. kot prvi del zloženek, npr. *backpacker turist*, *beachvolley igrišče*, *coworking prostori*, *influencer marketing*; razmerje do morebitne soobstoječe pridevniške tvorjenke oz. do desnega prilastka – kot pri tipu *badminton igrišče* : *badmintonsko igrišče* : *igrišče badmintona/igrišče za badminton*.

3. Besedotvorne značilnosti novejšega besedja:

- 3a) različni tipi tvorjenk (zlasti *izpeljank*) iz prevzetega besedja: glagoli, npr. *skrolati*, *supati*, *tekstati* ter njihovi glagolniki, npr. *skrolanje*, *supanje*, *tekstanje*, in vršilci dejanja, npr. *supar*; (ne)obstoj besedotvornega izhodišča kot prevzetega leksema, npr. *skrol; *skrolati*, *skrolanje*;
- 3b) razmerje med prevzetimi leksemi (s pripono *-er*) in domačimi tvorjenkami (s pripono *-ar*) iz glagolov s prevzeto osnovo, npr. *vejper* : [sup-a-ti] *supar*; obstoj dvojnic pri istem izhodišču, npr. *youtuber* : [youtub-a-ti] *youtubar*;
- 3c) besedotvorje glagolov iz prevzetih osnov: razmerje med pripono *-a-*, npr. *kruz-a-ti*, *rent-a-ti*, *retvit-a-ti*, *snorklj-a-ti*, *stream-a-ti*, *vlog-a-ti*, *youtub-a-ti*, in *-(iz)ira-*, npr. *anonim-izira-ti*, *memor-izira-ti*, *mentor-ira-ti*;
- 3č) predpanska obrazila v glagolskih sestavljenkah, pri katerih prihaja (v posameznih pomenih) glede na nesestavljeni glagol do pomenske spremembe, na kar lahko opozarja tudi prisotnost izpeljanke, npr. *dopeči* : *dopekati*, *odljubiti se* : *odljubljeni se*, *vmasirati*, pri drugih pa zlasti do vidske, npr. *nabildati* : *bildati*, *natrenirati* : *trenirati*, *okurcati* : *kurcati*;
- 3d) tip, pogostnost in način tvorbe feminativov, npr. *backpackerka*, *chefinja*, *influencerka*, *klasikinja*, *suparka*, *vlogerka*, *vplivnica*;

- razmerje med priponami *-ka* (kot kaže, pri prevzetem besedju naj-pogostejša), *-ica*, *-inja*; dvojničnost oz. sinonimnost pri istem besedotvornem izhodišču, npr. *bestička* : *bestica*; način tvorbe samostalnikov ženskega slovničnega spola sploh – npr. *dopeka*, *flipflopka*, *invazivka*, *minimalka*, *plažnica*, *(po)tipanka*, *vstavljanika*, *zvočnica*;
- 3e) tip in pogostnost tvorjenk iz neprevzetih oz. že dalj časa prevzetih osnov, kar kaže na določeno stopnjo jezikovne kreativnosti, npr. *brezpilotnik* (< brez pilota), *brezstični* (< brez stika), *ključnik* (< ključen ali ključni izraz), *knjigobežnica* (< knjiga, bežati), *nizkodozni* (z nizko dozo), *paketomat* (< [avto]mat za pakete), *plažnica* (< plaža), *sebek* (< sebe), *smejko* (< smej[ati se]), *vstavljanika* (< vstavljati), *všeček* (< všeč), *zvočnica* (< zvočna knjiga).

4. **Skladenjske** značilnosti novejšega besedja: tip in pogostnost zvez dveh samostalnikov, od katerih prvi v nastopa (tudi) kot pridevnik, ki se pregiba z ničtimi končnicami (npr. *glamping hišica*, *nocebo učinek*, *overland kamp*, *slackline tekmovanje*); regularnost takih zvez in možnost njihovega obravnavanja kot zloženek, zlasti ko se pojavlja dvojnični zapis skupaj – tudi kot osnova za predloge sprememb pravopisnih pravil.

5. **Pomenske** značilnosti novejšega besedja:

- 5a) kot že omenjeno, so pomenska polja oz. področja, s katerih pretežno prihaja zlasti prevzeto novejše besedje, predvsem **ekonomija**, npr. *prociklični*, *start up* (*zagonsko podjetje*), *volatilen*; **medicina**, npr. *artroskopija*, *asimptomatski*, *dismorfofobija*, *kandid(i)aza*, *komorbidnost*; **(zdrava) prehrana**, npr. *acerola*, *camu camu*, *durian*, *ghee*, *goji*; **prosti čas in življenjski slog**, npr. *backpacker*, *fotolov*, *glamping*, *slackline*, *sup*; **računalništvo, tehnologija in družbena omrežja**, npr. *androidni*, *emodži*, *hashtag*, *kiberkriminal*, *mem/meme*, *retvit*, *selfi*, *streamati*, *vloger*, *youtuber*;
- 5b) tipi in pogostnost motivacije za pomenske prenose, ki nastajajo pri že obstoječem besedju, navadno po metonimični ali metaforični poti ali s širitvijo/oženjem/zamenjavo področja, npr. *ambasador* [države] : *ambasador* [določenega področja], *dopeči* [do konca] : *dopeči* [živilo, ki je že predpripravljeno], *grizalo* [pri žuželkah] : *grizalo* [za otroke], *sledilec* [fizično po sledi] : *sledilec* [nazorom, ideologiji; objavam na spletu], *sodelo* [sodelovanje sploh] : *sodelo* [poseben tip sodelovanja: *coworking*], *vplivnež* [sploh] : *vplivnež* [na družbenih omrežjih];

- 5c) tipi in pogostnost novih (nefrazeoloških in frazeoloških) stalnih besednih zvez,⁴ pri katerih najmanj ena sestavina pripada že obstoječemu besedju, npr. *baterijska reja*, *ne imeti (niti) za burek*, *helikopterski starši*, *mobilna/premična hišica*, *hotel mama*, *čredna imunost*, *kohortna izolacija*, *novi koronavirus*, *socialna kapica*, *spletni pajek*, *točka zvestobe*, *nabirati/pridobivati politične točke*, *začeti s točke nič*, *zagonsko podjetje*, *zelena zima*;
- 5č) prisotnost in pogostnost sinonimov, še posebej v razmerju prevzeto besedje : tvorjenke iz domačega besedja, npr. *hashtag* : *ključnik*, *influencer* : *vplivnež*, *selfi* : *sebek*, *webinar* : *spletinar*.

Temeljna desetletna statistika

V zadnjem razdelku naj navedemo nekaj desetletne statistike *Sprotnega slovarja*: 1508 iztočnic, torej povprečno dobrih 150 letno (dejanske letne vrednosti so nihale v razponu 100–200, prim. Krvina 2022: 130–135). Od teh iztočnic jih je 190 že v SSKJ2, a so pridobile nove pomene. 176 je stalnih besednih zvez (od tega 25 frazeoloških) – nekatere so našete zgoraj. Znotraj iztočnic je 1705 pomenov in 461 podpomenov (povprečno torej 1.4 pomena na iztočnico, kar kaže, da ni prisotno le sicer pogosto prevzemanje, pač vzporedno potekajo tudi pomenotvorni procesi, zlasti v okviru metonimije in metafore).

- 317 (14,6 %) pomenskih enot od celote pomenov in podpomenov (tj. 2166) je označenih s kvalifikatorjem *pogovorno*,⁵ npr. *antivakser*, *bajk*, *bildanje*, *depresirati*, *čorav*, *detoks*, *folovati*, *fulzati se* : *sfuzlati se*, *ghostanje*, *kenslati* : *skenslati*, *kick off*, *komp*, *kontrolfrik*, *kruzati*, *lajkati* : *polajkati*, *psihirati* : *napsihirati*, *provakser*, *psihič*, *skrolati*, *vejpati*, *zaciklati se* ipd.;
- 47 (2,1 %) *slengovsko*, npr. *bestič*, *fejmič*, *gaser*, *hejtati*, *hengati/hangati*, *nadkul*, *zahinaviti* ipd.;
- 161 (7,4 %) *ekspresivno*, npr. *asica*, *avanturica*, *bejbika*, *bralček*, *grelček*, *hrčkanje*, *nosečka*, *pivičko*, *rimoklepač*, *sonček* ('otrok'), *stručko*, *uspešek*, *vozičkati* ipd.;

⁴ Glede obravnave stalnih besednih zvez oz. večbesednih pomenskih enot v splošnih razlagalnih slovarjih gl. Perdih, Ledinek 2019.

⁵ Ta lahko označuje tudi t. i. splošno slengovsko rabo, ki jo je zaradi večgeneracijske poznanosti bolje označiti kot pogovorno oz. neformalno kot pa ožje slengovsko (prim. Krvina, Žele, 2023), kar potrjujejo tudi nekateri našeti primeri.

- 43 (2 %) *slabšalno*, npr. *bankster*, *brezhrbteničar*, *glupača*, *krivosodje*, *papagajščina* ipd.;
- 31 (1,4 %) *vulgarno*, npr. *brezjajčnik*, *fakič*, *fuknjen*, *kurčiti se*, *pizdakati*, *popizditi* ipd.;
- 4 (0,2 %) *ljubkovalno*, npr. *krtek*, *kužika*;

Pri področnih kvalifikatorjih, ki s strukturo »iz vede/področja« želijo opozoriti, da gre za proces determinologizacije, jih je (razmeroma primerljivo s tipičnimi pomenskimi polji/področji, s katerih največkrat prihaja novejše besedje, gl. zgoraj):

- 68 (3,1 %) *iz medicine*, npr. *artroskopija*, *asimptomatičen/asimptomatski*, *aterom*, *pridružena bolezen*, *covid-19*, *fibromialgija*, *čredna imunost*, *kohortna izolacija*, *komorbidnost*, *nocebo*, *prebojna okužba*, *imunski pobeg*, *poživitveni*, *saturacija*, *spazmofilija*, *večorganski* ipd.;
- 20 (0,9 %) *iz športa*, npr. *apneja*, *ipon*, *izmah*, *kronometrist*, *odbijališče*, *skiatlon*, *tatami* ipd.;
- 17 (0,8 %) *iz računalništva*, npr. *blokchain*, *halucinacija*, *plavajoča licenca*, *pajkanje*, *render*, *skalabilnost*, *vtičnik* ipd.;
- 16 (0,7 %) *iz zoologije*, npr. *aguti*, *degu*, *netopirnica*, *počasnik*, *troglobiont* ipd.;
- 15 (0,7 %) *iz botanike*, npr. *acerola*, *čajota*, *galanga/galangal*, *karite*, *makadamija*, *momordika*, *monstera*, *tamarind* ipd.;
- 12 (0,6 %) *iz kemije*, npr. *homocistein*, *tavrin*, *termoluminiscenca* ipd.;
- 12 (0,6 %) *iz gastronomije*, npr. *bardirati*, *čepnina*, *ekler*, *kruton*, *lardo*, *posteljica* ipd.;
- 11 (0,5 %) *iz biologije*, npr. *arheogenetika*, *avtofagija*, *inkluzivna sposobnost*, *paleogenetika* ipd.

Vsota preostalih označenih pomenskih enot znaša približno 120 (5,5 % celote vseh pomenov in podpomenov). Če seštejemo vse kakorkoli (tudi področno) označene pomenske enote, lahko rečemo, da je stilno bolj ali manj nevtralnih – slovar je pri označevanju razmeroma zadržan, na kar je opozorjeno tudi v uvodu v slovar, a izrazite zaznamovanosti nikdar ne pušča neoznačene – okoli 60 % pomenskih enot. To pa pomeni, da je jedro pomenskega opisa v *Sprotnem slovarju* stilno nezaznamovano besedje pretežno osrednje, knjižne plasti jezika, čeprav na to v svojem imenu izrecno ne opozarja – podobno kot to velja za *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (SNB).

Zaključek

Sprotni slovar slovenskega jezika je kot eden tako rekoč ustanovnih slovarjev v slovenskem in širšem prostoru dobro znanega portala Fran na svoji desetletni poti dobro izkoristil raznolike možnosti, ki jih ponuja premišljeno in prilagodljivo zasnovano spletno okolje tega portala: začetno zanašanje na pristop primerjave dostopnih slovarskih in korpusnih virov pri iskanju potencialnih neologizmov je v letih 2016–2018 razširil s pogledom »od spodaj« – tj. s predlogi uporabnikov, ki jih ti oddajajo neposredno na portalu Fran s pomočjo opcije »Predlagaj novo besedo«. Ta pristop se je tako kvantitativno kot kvalitativno izkazal za zelo pomembnega: če uporabniki besede ob iskanju po Franu kljub njegovi pestrosti ne najdejo, pa ne gre za arhaizem, je verjetnost, da gre za novejšo besedo, znatna. Predlogi se sicer vedno preverjajo v korpusnih virih Gigafida, Janes, slWaC, v zadnjem letu tudi v posodabljačem se korpusu Trendi, ki se je pri delu s *Sprotnim slovarjem* izkazal kot koristen. Za uvrstitev v slovar zadostuje tudi dovolj pestra pojavnost v nekorpusnih spletnih virih, saj se večina korpusov vendarle ne posodablja pogosto, zato omejevanje zgolj nanje za odzivni priročnik, kot je *Sprotni slovar*, ne pride v poštev. Odzivnost *Sprotnega slovarja* se kaže že v njegovem imenu, vsakoletno posodabljanje z novimi besedami ali novimi pomeni že obstoječih pa je v spletnem okolju dobro izvedljivo in – tudi z uporabniškega vidika – pričakovano. V tej sprotnosti, ki zagotavlja, da so objavljene iztočnice vsaj za tekoče leto ali dve s prejšnjo gotovostjo bolj ali manj »novo besedje« (po tem času pa z datumom svoje objave pričujejo o novostih v vsakokratnem časovnem intervalu), se *Sprotni slovar* razlikuje od SNB, tj. svojega predhodnika za celoto obdobja 1991–2012. Vsekakor pa njegovo poslanstvo nadaljuje in ga bo še nadaljeval.

Literatura

Kozma AHAIČIČ, Nina LEDINEK, Andrej PERDIH, 2015: Fran: The next generation Slovenian dictionary portal. *Natural language processing, corpus linguistics, lexicography: proceedings*. Ur. K. izpisati ime Gajdošová, A. Žáková. Bratislava: Založnik. Eighth International Conference. 21–22.

Tomaž ERJAVEC, Nikola LJUBEŠIČ, 2014: The slWaC 2.0 corpus of the Slovene web. *Jezikovne tehnologije: zbornik 17. mednarodne multikonference Informacijska družba*. Ur. T. Erjavec. J. Žganec Gros. Ljubljana: Institut Jožef Stefan. 19–24.

Darja FIŠER (ur.), 2018: *Viri, orodja in metode za analizo spletne slovenščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. <https://doi.org/10.4312/9789610600701>

Darja FIŠER, Nikola LJUBEŠIČ, 2018: Tviti kot leksikografski vir za analizo pomen-
skih premikov v slovenščini. *Viri, orodja in metode za analizo spletne slovenščine*.
Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 198–226.

Alenka GLOŽANČEV, Primož JAKOPIN, Mija MICHELIZA, Lučka URŠIČ, Andre-
ja ŽELE, 2009: *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*.
Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Alenka GLOŽANČEV, 2012: Novejša slovenska leksika v luči obravnave samo-
stalniških zloženkov v Slovenskem pravopisu 2001. *Pravopisna stikanja: razprave o*
pravopisnih vprašanjih. Ljubljana: Založba ZRC. 125–139.

Pius TEN HACKEN, 2020: Norms, New Words, and Empirical Reality, *International*
Journal of Lexicography 33/2, 135–149. <https://doi.org/10.1093/ijl/eca005>

Domen KRVINA, 2021: Sprotni slovar slovenskega jezika, covid-19 in z njim povezano
(novejše) besedje. *Lexicography and lexicology in the light of current issues*. Ur. S.
Ristić, I. Lazić Konjik, N. Ivanović. Beograd: Inštitut za srbski jezik SANU. 669–680.

Domen KRVINA, 2022: The Growing Dictionary of the Slovenian Language (2014-)
and Slovenian Neologisms: Study on Types of Data and Their Use, *Slovenski Jezik /*
Slovene Linguistic Studies 14, 116–151. <https://doi.org/10.3986/sjsls.14.1.05>

Domen KRVINA, Špela Petric ŽIŽIČ, 2024: The Relation Between the Composition
of Corpora (Genre Balance and Representativeness) and Their Reliability in Compil-
ing General Explanatory Dictionary, *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 16
[v tisku].

Domen KRVINA, Andreja ŽELE, 2023: O neologizmih v slovenščini: splošna je-
zikovna raba s poudarkom na rabi mladih. *Novorečje* 5/9, 59–71. [https://reci.org.rs/
images/krvina-zele-09-59.pdf](https://reci.org.rs/images/krvina-zele-09-59.pdf).

Mija MICHELIZZA, 2015: *Spletna besedila in jezik na spletu. Primer blogov in*
Wikipedije v slovenščini. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Mija MICHELIZZA, Mojca ŽAGAR KARER, 2018: Internetna leksika v slovenščini:
Analiza novejših slovarskih virov, *Jezikoslovni zapiski* 24/1, 79–92.

Andrej PERDIH, 2018: Dictionary portal Fran: current state and future developments.
*Slovanská lexikografie počátkem 21. století: sborník příspěvků z mezinárodní konfe-
rence*. Ur. B. Niševa. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 57–65.

Andrej PERDIH, 2020: Portal Fran: od začetkov do danes, *Rasprave Instituta za*
hrvatski jezik i jezikoslovlje 46/2, 997–1018.

Andrej PERDIH, Nina LEDINEK, 2019: Multi-word Lexical Units in General Mo-
nolingual Explanatory Dictionaries of Slavic languages, *Slovenski jezik / Slovene*
Linguistic Studies 12, 113–134. <https://doi.org/10.3986/sjsls.12.1.07>

Jakub SLÁNA, 2017: K (polo)automatické excerpci neologismů, *Jazykovědné aktuality* 54/3–4, 34–46.

SNB = *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*. 2013. <https://www.fran.si/131/snb-slovar-novejsega-besedja>

SSSJ = Domen KRVINA, 2014–: *Sprotni slovar slovenskega jezika*. <https://www.fran.si/132/sprotni-sprotni-slovar-slovenskega-jezika>

SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. <https://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>

²SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*. 2014. <https://www.fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2>

Saška ŠTUMBERGER, 2015a: Besedotvorje novejše slovenske leksike: medponskoobrazilne zloženske. *Zbornik prispevkov s simpozija Škrabčevi dnevi 8*. Ur. Ime priimek. Nova Gorica: Založba Univerze. 155–163.

Saška ŠTUMBERGER, 2015b: Leksikološka opredelitev novejše leksike in terminološka raba v slovenskem jezikoslovju, *Slavistična revija* 63/2. 249–259, Na spletu.

Ines VORŠIČ, 2015: Tvorjenke s pomenom nosilnika lastnosti v novjšem slovenskem besedju, *Slavia Centralis* 8/1, 119–134. <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/issue/view/121>

Agnieszka ZATORSKA, 2016: Czasowniki w nowszej leksyce słoweńskiej. *Rozprawy komisji językowej* 62. 229–239.

Ana ZWITTER VITEZ, Darja FIŠER, 2018: Govorne prvine v nestandardni spletni slovenščini. *Viri, orodja in metode za analizo spletne slovenščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 254–272.

Korpusi

Gigafida 1.0. <http://ssj.slovenscina.eu/korpusi/gigafida>

Gigafida 2.0. <https://viri.cjvt.si/gigafida/>

Janes. <https://nl.ijs.si/janes/o-projektu/korpus-janes/>

slWaC. https://www.clarin.si/noske/wacs.cgi/corp_info?corpname=slwac&struct_attr_stats=1&subcorpora=1

Kas. <https://nl.ijs.si/kas/>

Trendi. <https://sled.ijs.si/korpus-trendi/>

GROWING DICTIONARY OF THE SLOVENE LANGUAGE IN THE PERIOD 2014–2023

Summary

The inception of the *Growing Dictionary of the Slovene Language* occurred in 2014, concomitantly with the establishment of the Fran portal, marking a decade of its existence in the year 2024. Positioned as a general explanatory dictionary, its primary objective is to present contemporary, recent lexis, including emergent meanings that have not been previously documented in other general explanatory dictionaries, notably the *Dictionary of the Slovene Standard Language, 2nd Edition* (SSKJ2). In addition to elucidating meanings, the dictionary affords users the opportunity to access all forms of entries with a simple click. Initially, the lexis was sourced from the relatively new Gigafida 1.0 corpus in 2014, which was aligned with SSKJ2. However, from 2016–2018 onwards, the predominant source shifted to user suggestions, submitted directly through the Fran portal’s “Suggest a new word” feature. If a word is not found on Fran despite its extensive range, barring archaic terms, the likelihood of it being a neologism is substantial. User-generated suggestions undergo scrutiny in corpora Gigafida, Janes, slWaC, and, more recently, Trendi. The inclusion of words in the dictionary is not solely contingent on corpus frequency, as many corpora are infrequently updated. A diverse occurrence in non-corpora online sources also suffices for inclusion, recognizing the limitations of relying exclusively on corpora for a dynamic resource like the *Growing Dictionary of the Slovene Language*. In terms of stylistic markedness, approximately 60% of meanings exhibit a more or less neutral style. The dictionary, as articulated in its preface, maintains a relatively restrained approach to labelling, ensuring that distinct markedness is never left unacknowledged. Despite its nomenclature not explicitly conveying this, most lexical items within the *Growing Dictionary of the Slovene Language* are stylistically unmarked. This characteristic aligns with its predecessor, the *Dictionary of New Slovene Words* (SNB), covering the period from 1991 to 2012, the mission of which is perpetuated by the *Growing Dictionary of the Slovene Language* in its current manifestation.